

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Елисавета Борисова Вълчинова-Чендова, д.н.
(НБУ, ИИИЗк – БАН),
проф. направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство“,

на дисертационния труд на
МАРИЯ РОСЕНОВА РУСЕВА

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление
8.3. „Музикално и танцово изкуство“,
докторант към НМА „Проф. Панчо Владигеров“

на тема

**„ИНТЕРПРЕТАТИВНИ ПОДХОДИ КЪМ НЕМСКАТА СОЛОВА ПЕСЕН:
ПЕВЧЕСКАТА ДИКЦИЯ КАТО ОСНОВЕН КОМПОНЕНТ НА
ХУДОЖЕСТВЕНИЯ ИЗРАЗ“**

1. Дисертационният труд на Мария Росенова Русева е разработен в съответствие с нормативните изисквания за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Обсъден и предложен е за защита на 01.10.2019 на заседание на катедра „Пеене“ към Вокалния факултет на НМА “Проф. Панчо Владигеров”. Преминал е успешно през регламентиранияте процедури на обсъждане, контрол и насочване към защита.

2. Кратко представяне на творческата биография на докторантката

Мария Русева е пианист и хоров диригент, преподавател във Вокалния факултет на НМА “Проф. Панчо Владигеров”. Активната ѝ артистична дейност след 2011 година е свързана главно с изпълнителските проекти и концертните изяви на постоянното песенно дуо със сопраното Нона Кръстникова – дуо „Колаж“. С дуото Мария Русева е лауреат на конкурса за песенни дуа „Елза Респиги“ във Верона (Италия, 2015), участва

в майсторски клас за интерпретация на немска песен на Хартмут Хьол в Савонлина (Финландия, 2016), изявява се в най-престижните български музикални фестивали („Мартенски музикални дни“, „Софийски музикални седмици“, „Дни на камерната музика“ в Габрово, „Лауреатски дни Катя Попова“) и др. Познавам и високо ценя дейността на дуото, при възможност съм подкрепяла и проектите за Софийския фестивал за камерна музика „Аджитато“, който дуото иницира и провежда няколко години – фестивал с интересна програма, представяща и широката информираност и високопрофесионалния вкус на Мария Русева и Нона Кръстникова в подбора на програмата и привличането на чуждестранни и български изпълнители.

През последните години изследователските интереси на Мария Русева са насочени към въпросите на песенната интерпретация и специфичните технически и художествени проблеми, свързани с нея, и по-специално – към певческата дикция на немски език. Ще посоча и активностите и отличията ѝ преди тази докторантура: Носител е на наградата на БАН за най-млад учен в областта на хуманитарните науки на името на Иван Евстатиев Гешов (2013). През 2012 получава грант на Американския център за научни изследвания за участие в международната конференция „Музика и геноцид“ в Краков (Полша) и изследователска стипендия на Немската служба за академичен обмен (DAAD) във Франкфурт (Германия), а статията ѝ „Поетичната идея в Немски реквием оп. 45 от Йоханес Брамс. Херменевтика и интерпретация“ е отличена на конкурса „Обясни науката“ (сп. „Българска наука“, 2012). Автор е на публикации в български и чуждестранни научни издания: в изданията на Института за изследване на изкуствата – сп. „Българско музикознание“, 2014, № 3 и сб. „Изкуствоведски четения 2012“; в сб. „Философия и изкуство“, Москва, 2012; в сп. „The Polish Journal of the Arts and Culture“, № 8 (5/2013), както и посочените 3 публикации, свързани с темата на дисертационния ѝ труд.

3. Цели и задачи на дисертационния труд

Изборът на темата на дисертационния труд е свързан с интересите и професионалната реализация на докторантката като диригент и пианист. Както тя посочва, конфронтациите с пеенето на немски език, както и фокусът на музикалноизпълнителската ѝ дейност, която ежедневно я среща с певци – солисти и хористи, изпитващи огромни затруднения в работата над немскоезичен репертоар, са оформили личната ѝ мотивация при избора на темата (дисертация, с. 8). Обект на

изследването е немската солова песен, „която особено след Гьоте е особено показателна за процеса, при който професионализираните и диференцирани изкуства – поетичното и музикалното – се сливат обратно в пълен синтез и в който словото е омузикалено и интонирано така, че да се разкрие до крайна степен неговата иманентна експресивност. Този въпрос се осветлява през призмата на интерпретативната вариативност на песента, което представлява предметът на изследване“ (дисертация, с. 14). Обектът и предметът на дисертационния труд са аргументирани от основната идея на изследването да се изведете певческата дикция като един от най-важните фактори за постигане на художествена изразност. И като отговор на основната ѝ теза, тя достига до извода, „че при пеенето на немски език, а и на който и да е език, освен да се познават добре фонетичните изисквания на съответния език, за да се постигне убедително художествено изпълнение, е важно да е изяснено какво озвучавания текст иска да изрази, след което да потърси отговор на въпроса *как*? Тук именно е ролята на певческата дикция – тя обединява желанието, намерението за определен художествен израз, за художественост на словото, но и уменията всичко това да се реализира вокално, само с помощта на артикулационния и певческия апарат“ (дисертация, с. 231).

За да аргументира този извод, авторката разгръща основната идея на текста в две посоки, които са продиктувани и от практическото постигане на необходимата художествена интерпретацията, тъй като дикцията и образността са свързани, образността не би могла да бъде разглеждана, ако текстът не е ясно и смислово поднесен. Това е важно, тъй като изследването се отличава и с широк кръг от въпроси, свързани с практическа приложимост за българските певци и специалистите, работещи с певци (диригенти, хормайстори, корепетитори).

4. Степен на познаване на състоянието на проблема

Съдейки от цитираната литература и въвеждането ѝ в дисертационния труд, дисертантката в дълбочина познава проблема. Разработките на българските педагози, изпълнители и учени са не само коректно въведени и осмислени в контекста на изследваната тема, но и задълбочено анализирани. Тъй като познавам някои от цитираните трудове (обстойно разгледания дисертационен труд на проф. д-р Албена Кехлибарева-Стоянова, книгите на проф. д-р Боряна Ламбрева и проф. д-р Тони Шекерджиева-Новак, дисертационните текстове на доц. д-р Ермила Швайцер, д-р Ани Линчева, д-р Драгана Молес и др.) имам основания специално да изтъкна анализа на

разглеждането на този проблем като задълбочен и приносен, полезен за всеки, който се интересува от тази тема.

Ще добавя още един дисертационен труд, излязъл и като книга през 2015 година – на Вагнеровата певица Мариана Цветкова, той е посветен конкретно на певческите проблеми при интерпретацията на Вагнеровия репертоар от българските оперни певци и също засяга и въпроси за певческата дикция на немските текстове¹.

5. Структура на изследването

Дисертационният труд се състои от увод, осем глави, заключение, списък на цитираната литература: общо 280 с. както е форматираният предоставеният ми текст, вкл. 258 с. основен текст с цитираната литература и две приложения (259 – 280 с.). Цитираната литература включва 32 заглавия на кирилица и 16 на латиница – общо 48. Аналитичната част представя 10 нотни музикални примера и 7 таблици.

В глава първа „Художествената песен и певческата дикция като обекти на изследване в българското теоретично пространство“ е коментирана посочената по-горе литература от български и чуждестранни автори. Както подчертах, тази глава е един от приносите на дисертационния труд. Още повече, че е включен опитът и на две големи български певици, свързани с традицията на немския репертоар – Анна Томова-Синтова и Веселина Кацарова.

Следващите глави подробно разглеждат различни проблеми с изработването на певческата дикция на немски език. Прави впечатление широкият поглед на авторката и професионалната ѝ задълбоченост в подбора на източниците – научни и литературни, интервюта, видеоматериали от майсторски класове и др., свързани и с общи положения в немския език и произношението, фонетичните особености на немските вокали в певчески контекст, характеристиките на германската интонация, строежа на думата, ударението, консонантите и различни интерпретативни подходи и т.н. Високо оценявам направените анализи, те разкриват професионалната задълбоченост и зрялост на авторката. Текстът поставя различни интерпретаторски въпроси – технологични, художественостилистични, художественообразни и пр., и дава отговори и полезни решения, които са особено ценни за практиката в работа с певци, разкриват се

¹ **Цветкова**, Мариана. Вагнеровият репертоар и българските оперни певици. Изпълнителски предизвикателства. София: Музикално общество „Васил Стефанов“, 2015. ISBN 9789549425154

оценъчни механизми, които задълбочават слушателския кръгзор и мотивират критическата рефлексия.

Двете приложения – „Символи за фонетична транскрипция на немския език от Международната фонетична азбука (МФА) “ и „Фонетична транскрипция превод на български език на най-често срещаните думи в немския песенен репероар“ са уместно включени към текста.

6. Приноси на дисертационния труд

Като приноси Мария Русева посочва 5 критерия, които подкрепям изцяло.

Първите четири представят теоретичните и практическите наблюдения:

1. „Това е първото *музикологично* изследване в българското научно поле, което поставя на фокус немската дикция“.

2. „За първи път се формулира самото понятие *певческа дикция*, стъпвайки на постановките на сценичната реч и на ред изпълнителски концепти, и извеждайки специфичните закономерности на дикцията в певческия процес. Уточнени са и спецификите на отделните компоненти на дикцията като артикулация, произношение и енуация и е проследена тяхната взаимна зависимост, но и автономност“;

3. „За първи път детайлно и систематично са представени на български език правилата на немското произношение, адаптирани към потребностите на българския певец“;

4. „Формулиран е основният конфликт между намеренията и реалните звукови резултати при певческата фонация на немски език“.

Петият принос представя личният принос на авторката в практически план – „за първи път българско изследване в сферата на песенната интерпретация се базира на събиране, обработване и анализиране на данни от теренно проучване, благодарение на което проблематиката е контекстуирана актуално, адекватно и е предложена легитимна методика за разрешаването ѝ“.

Ще добавя като 6-и принос, както вече подчертах, анализа на въведените авторски гледни точки към тази тема.

Високо оценявам както теоретичната, така и практическата приложимост на проведеното изследване за българските певци и специалистите, работещи с певци.

7. Бележки и препоръки

Авторефератът коректно резюмира дисертационния текст. Бих препоръчала при редакция на текста списъкът на цитираната литература да бъде оформен по ползвания библиографски стандарт, не в таблица.

В обобщение: Изследването е приносно, след необходимата стилова редакция, включително изчистване на допуснатите правописни и пунктуационни грешки, препоръчвам текстът да бъде издаден като книга, която ще бъде много полезна и с практическата си насоченост. Дисертационният труд отразява сериозните и задълбочени професионални интереси, както и придобития вече опит на дисертантката в работата с певци.

8. Публикации по темата на дисертационния труд

Посочени са 3 публикации по темата: 1 студия и 2 статии в издания, включени в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране². (Те не са реферирани, както е посочено, защото цитираните издания не са включени в международни бази данни.)

Текстовете представят части от дисертационния труд.

Проведено е едномесечно практическо проучване със студенти по класическо пеене от НМА.

9. Заключение

Удостоверявам, че дисертационният труд е приносен и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Убедено предлагам на уважаемото научно жури да **бъде присъдена на Мария Росенова Русева за дисертационния труд на тема „Интерпретативни подходи към немската солова песен: певческата дикция като основен компонент на художествения израз“ образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 8.3 „Музикално и танцово изкуство“.**

11 декември 2019 г.

Проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова

²<https://nacid.bg/bg/NRS/>